

<https://doi.org/10.3176/hum.soc.sci.1974.2.05>

A. HELBE

TÖÖLISLIIKUMINE JA SOTSIAALDEMOKRAATLIKU PARTEI ASUTAMINE SOOMES (aastad 1883—1905)

Aasta-aastalt tihenevad ja süvenevad heanaaberlikud suhted ja sõbrussidemed NSV Liidu ja Soome vahel. Suureneb huvi mõlema maa ja rahva, kultuuri ja ajaloo, eriti töörahva revolutsioonilise mineviku vastu.

Nõukogude teadlastest on 1905. aasta sündmusi Soomes uurinud M. Vlassova¹, 1917.—1918. aasta revolutsiooni on käsitlenud I. Sykiäinen², V. Holodkovski³, M. Koronen⁴ ja mõned teisedki. Soome revolutsioonilist töölisliikumist juhtinud ja suunanud Sotsiaaldemokraatliku Partei tegevust aga on nad käsitlenud vaid seoses oma teemaga; terviklikult ja omaette teemana ei ole seda uuritud.

Käesolevas vaadeldakse ühte lühikest lõiku Soome Töölispartei arenguteest, nimelt võitlust tema asutamise ning kodanluse mõjude alt vabanemise eest.

Artikli kirjutamisel on lähtutud V. I. Lenini töödest, eriti nendest, mis käsitlevad Soomet vaadeldaval perioodil, nagu «Soome rahva protest»⁵, «Sõjakäik Soome vastu»⁶ ja «Tsaar Soome rahva vastu»⁷.

Uurimuse kirjutamisel on kasutatud kolme liiki materjale. Esimesse kuuluvad Soome Kommunistliku Partei arhiivi ja Riigiarhiivi dokumendid ja materjalid,⁸ samuti Soome Sotsiaaldemokraatliku Partei kongresside protokollid ning Soome Töölispartei ühe tolleaegse sekretäri M. Turkia kokkuvõtted töölisühingute ja Sotsiaaldemokraatliku Partei kongresside protokollidest⁹, mis võimaldavad jälgida noore Töölispartei algusperioodi. Head võrdlusmaterjali pakuvad Soome¹⁰, Rootsi, Saksa ja Austria¹¹ sotsiaaldemokraatlike parteide programmid.

Teise kuuluvad Soome tolleaegsete töölisliikumise juhtide algallikalise väärtusega tööd, nagu ühe esimese iseseisva töölispartei eest võitleja N. R. af Ursini «Soome töölisliikumine»¹², mis pakub rikkalikku olustikulist ja faktilist materjali vaatlusaluse perioodi

¹ M. H. Власова, Пролетариат Финляндии в годы первой русской революции (1905—1907), Петрозаводск, 1961.

² И. И. Сюкияйнен, Революционные события 1917—1918 гг. в Финляндии. Петрозаводск, 1962.

³ В. М. Холодковский, Революция 1918 года в Финляндии и германская интервенция. М., 1967.

⁴ М. М. Коронен, Финские интернационалисты в борьбе за власть Советов. Л., 1969.

⁵ V. I. Lenin, Teosed, 5. kd., lk. 272—276.

⁶ V. I. Lenin, Teosed, 16. kd., lk. 154—158.

⁷ Sealsamas, lk. 64—66.

⁸ Säilitatakse Helsingis Kansan Arkisto's (KA) ja Valtonarkisto's (VA).

⁹ Ensimmäisen Suomen työväen puoluekokouksen (4:n työväenyhdistusten edustajakokouksen) pöytäkirja. Turku, 1901. Toisen Suomen työväen puoluekokouksen pöytäkirja. Turku, 1903; Suomen sosialidemokraattisen puolueen kolmannen (ylimääräisen) kokouksen pöytäkirja. Kotka, 1905; M. Turkia, Yleiskatsaus työväenyhdistusten edustajakokousten ja sos.-dem. puoluekokoustenpäättöksiin aikana 1893—1922. Rmt.: Sosialidemokraattinen puolue 25 vuotta. Helsinki, 1924.

¹⁰ Y. Sirola, Suomen sosialidemokraattisen puolueen ohjelma. Helsinki, 1906.

¹¹ L. Brügge, Geschichte der österreichischen sozialdemokratie. Wien, 1922.

¹² N. R. af Ursin, Suomen työväenliike. Turku, 1922.

kohta, Soome sotsiaaldemokraatia pahempoolsesse suunda kuuluva E. Valpase raamat «Missugune taktika?»¹³, kus on loodud kujukas pilt taktikaliste erinevuste kujunemisest töölisparteis, ja revolutsioonilise sotsiaaldemokraadi Y. Sirola «Soome tööliste partei tekkimise lugu»¹⁴, mis pakub materjali töölispartei asutamiseks peetud võitluse kohta. Siia kuuluvad ka 1917.—1918. aasta revolutsioonist osavõtnute retrospektiivsed teosed, materjalid ja mälestused sellest perioodist. Väga kriitiliselt suhtub kogu Soome sotsiaaldemokraatiasse 1917.—1918. aasta revolutsiooni juhtgruppi kuulunud L. Letonmäki oma teoses «Soome sotsiaaldemokraatia ja revolutsioon»¹⁵. Isiklike mälestuste ja tolleaegse ajakirjanduse põhjal on oma raamatu «Soome revolutsioonilisest ajaloost»¹⁶ kirjutanud V. Smirnov, kes võttis osa «Волна» ja teiste bolševistlike ajalehtede tööst. 1918. a. proletaarses revolutsioonis osales ka M. Svetšnikov, kes oma raamatus «Revolutsioon ja kodusõda Soomes»¹⁷ analüüsib põhiliselt lahingutegevuse käiku, kuid hindab kriitiliselt ka varasemat perioodi. Kibestunuina 1918. aasta revolutsiooni nurjumisest, suhtuvad nad väga kriitiliselt kogu Soome sotsiaaldemokraatiasse.

Marksistlikult hindab ja käsitleb töölisliikumist Soomes sajandi alguses bolševike partei liige A. Kollontai oma raamatus «Soome ja sotsialism».¹⁸ Väga põhjalikku ja üksikasjalikku materjali Soome töölisliikumise kohta selle algusest kuni 1907. aastani sisaldab J. Schoultzi «Abimaterjale Soome Sotsiaaldemokraatliku Partei ajaloo valgustamisel».¹⁹ Hea analüüsi ja kriitilise lähenemise poolest on see üks parimaid teoseid käsitletava perioodi kohta.

Kolmandasse kuuluvad Soome töölisliikumise varasemat ajalugu käsitlevate tänapäeva autorite uurimused. Märgime neist eelkõige Y. Laine oma «Soome töölisliikumise poliitiline ajalugu»²⁰ ja H. Soikkaneni teost «Sotsialismi tulek Soomes».²¹ Mõlemad nad on kirjutatud rohke faktilise materjali põhjal, kuid neis puuduvad marksistlik-leninlik analüüs ja hinnangud.

Töölisliikumise küsimusi valgustab ka R. H. Oittineni teos «Töölsiküsimus ja töölisliikumine Soomes»²² ja J. Paasivirta kaheköiteline uurimus «Töölisliikumine».²³ Mõlemad nad aga kannatavad objektivistliku käsitluse all. Ilma igasuguse kriitikata vaadeldakse neis Lääne-Euroopa töölisliikumises esinenud voole ja nende teoreetikuid.

Perioodikast on kasutatud Soome ja Vene sotsiaaldemokraatlike parteide haalekandjate «Työmies» aastakäike ja «Искра» numbreid.

Olenevalt Soome oludest toimus töölisliikumise algus ja areng siin mõnevõrra teisiti, kui teistes tollal Tsaari-Venemaa koosseisu kuulunud aladel. Soome oli seitse sajandit kuulunud Rootsile ja liideti Venemaaga alles 1909. aastal sõlmitud Hamina rahu põhjal. «Soovides soomlasi, Rootsi kuninga endisi alamaid, enda poole võita, otsustas Aleksander I tunnista ja kinnitada vana Soome konstitutsiooni,»²⁴ kirjutas V. I. Lenin. Erinevalt teistest tsaaririigi ääremaadest sai Soome autonoomia. Kuna Soomal oli olulise strateegilise tähtsusega asend, siis püüdis tsaarivalitsus seal luua tingimusi, mis ei oleks endistest halvemad, vaid paremad.

Sellest siis oligi tingitud, et kui Soomes sajandi lõpupoole hoogustus töölisliikumine, suhtus tsaarivalitsus nii töölisühingute tegevusse kui ka sotsiaaldemokraatlikku liikumisse

¹³ E. Valpas, Mikä menettelytapa? Helsinki, 1904.

¹⁴ Y. Sirola, Soome tööliste partei tekkimise lugu. Rmt.: M. Martna, Soome. Tallinn, 1909.

¹⁵ L. Letonmäki, Den finska socialdemokratia och revolution. Stockholm, 1919.

¹⁶ В. Смирнов, Из революционной истории Финляндии 1905, 1917, 1918. Л., 1933.

¹⁷ М. С. Свечников, Революция и гражданская война в Финляндии. Петроград, 1933.

¹⁸ А. Коллонтай, Финляндия и социализм. С.-Петербург, 1906.

¹⁹ J. Schoultz, Bidrag till belysande av Finlands socialdemokratiska partis historia. Helsinki, 1924.

²⁰ Y. Laine, Suomen poliittisen työväenliikkeen historia. I. Helsinki, 1946.

²¹ H. Soikkanen, Sosialismin tulo Suomeen. Helsinki, 1961.

²² R. H. Oittinen, Työväenkysymys ja työväenliike Suomessa. Helsinki, 1953.

²³ J. Paasivirta, Työväenliike. I, II. Porvoo-Helsinki, 1953, 1955.

²⁴ V. I. Lenin, Soome rahva protest. Teosed, 5. kd., lk. 275.

küllaltki rahulikult: töölisorganisatsioone ei jälitatud ja tööliste juhte ei pagendatud, välja arvatud Soome kindralkuberneri Bobrikovi viimased valitsemisaastad, mil tsaarivalitsuse surve tugevnes.²⁵ Raamatukauplustest võis osta isegi töölisühingute ja Töölispartei kongresside materjale.²⁶ Mujal Venemaal surus tsaarivalitsus samal ajal halastamatult maha töölisliikumise vähimadki ilmingud.

Soome oli nagu puhvriks Venemaa ja Lääne-Euroopa vahel. Vene revolutsionäärid eesotsas V. I. Leniniga kasutasid teda vabama olukorra pärast varjupaigana ja siirdumiseks välisriikidesse. Soome oli samuti vahelülis revolutsioonilise kirjanduse toimetamisel Venemaale.²⁷ Tihe oli läbikäimine Soome kaudu eriti Saksamaa ja Skandinaaviamaadega.

Sellise Lääne-Euroopa tüüpi kodanliku demokraatia ja suhteliselt liberaalsete olude tõttu sarnanes Soome töölisliikumine rohkem Lääne-Euroopa kui Venemaa omaga.²⁸ Sellega on teataval määral seletatav ka Lääne-Euroopa töölisparteid areneva revisionismi ja reformismi mõjude kandumine Soome, siinsed vastukajad neile ja nende vastu toimunud võitlus. Samal ajal tuleb arvestada, et tingituna Soome tööstuse hilisemast arengust formeerus sinne proletariaatki hiljem ja tema sotsiaalsel koostisel oli omapäraseid jooni. Lääne-Euroopas toimus tehniline pööre teatavasti XIX saj. keskpaiku ja oli 50.—70-ndail aastail juba lõpule jõudmas, Soomes aga asendus sama sajandi 30.—50-ndail aastail alles manufaktuur vabrikutööstusega.

Soomes kujunes tööliklass välja alles XIX sajandi lõpul ja XX algul. Tema arvulist dünaamikat illustreerib tabel.²⁹

Näeme sellest, et tööliste arv tõusis järsult sajandi vahetusel ja kasvas viimase kümne aasta jooksul rohkem kui kahekordseks. Enamik sellest tööliste esimesest põlvkonnast moodustus kapitalismi arengu ja sellest tulenenud diferentseerumise tagajärjel maalt lahkuma sunnitud maata talurahvast ja laostunud rentnikest.

Töökäte juurdevool maalt linna oli nii rohke, et tööstus ei suutnud neid kõiki rakendada.³⁰ Tekkis töötute armee, mis ettevõtjatel võimaldas töötasu viia alla elatusmiinimumi. Töölistel ei jätkunud elamispiinda, nende korterid olid külmad ja niisked ning asusid enamasti keldri- ja pööningukorrustel.

Halvad elutingimused, pikk tööpäev ja madal töötasu põhjustasid sajandi lõpupoole rohkesti streike. Tööliklassi kujunemisega tõusid üha rohkem päevakorrale töölisliikumise probleemid. Kodanlus tunnetas, et sotsiaalpoliitilised muudatused on varem või hiljem vältimatud, ja otsis teid, kuidas kujunenud olukorda kehtiva korra piires pisireformide abil leevendada ning kodanlikule ühiskonnale ohutule teele suunata. Kodanlus püüdis töölisliikumisele leida niisuguse vormi, mis võimaldaks seda enda mõju alla saada. Soome liberaalsele kodanlusele said siin eeskujuks Saksa- ja Skandinaaviamaades juba sajandi 60-ndail aastail

liberaalse kodanluse poolt asutatud töölisühingud, kelle ülesandeks oli valitsevate klasside vastu suunatud klassivaenu ärahoidmine.³¹

Aastad	Tööliste arv
1865	15 700
1875	19 500
1885	29 800
1890	42 300
1895	48 100
1900	78 800
1902	95 280
1905	107 828

²⁵ VA, Suomen Santarmihallitus, nim. 340, s.-ü. 2, 3: О переписке по рабочему вопросу и социальном движении в Финляндии. Рапорты с 12 апреля по 22 декабря 1904 года.

²⁶ A. Коллонтай, Финляндия и социализм, lk. 30.

²⁷ VA, K.H. Wiikin kokoelma, nim. 602: 147, s.-ü. 1, l. 5—10; Suomen Santarmihallitus, nim. 340, s.-ü. 2; s.-ü. 8: Рапорты 1915—1916 гг.

²⁸ В. М. Холодковский, Революция 1918 года в Финляндии и германская интервенция, lk. 5.

²⁹ K. Lindeqvist, Suomen historia. Porvoo, 1906, lk. 414; С. Кузницкий, Финляндия в начале XX века. М., 1912, lk. 18; А. С. Жербин, Формирование пролетариата в Финляндии во второй половине XIX века. Скандинавский сборник, V. Тарту. 1963, lk. 53.

³⁰ R. N. af Ursin, Suomen työväenliike, lk. 9. Ursini järgi oli Soomes ilma kindla töökohata inimesi 1880. a. 400 000 ja 1904. a. 840 000.

³¹ J. Paasivirta, Työväenliike, I, lk. 213.

Esimesed Soome töölisühingud asutati 1884. aastal Helsingis ja Vaasas.³² Peagi loodi neid ka teistes suuremates linnades ja keskustes. Oma tegevuselt olid nad rohkem haridusseltsid kui tööliste huvisid kaitsvad organisatsioonid. Neis tegutsesid kõneklubi, laulu- ja näiteringid,³³ peeti populaarteaduslikke loenguid, korraldati ühiseid paadisõite ja matku. «Pilt ühinguta tegevusest on muidugi idülliline ja täiesti vaba poliitilisest mürgist.»³⁴ märgib Y. Laine ironiliselt.

Töölise olukorra parandamiseks ei võtnud töölisühingute juhtivad tegelased midagi ette. Eriti tuli töölisühingute võimetus ilmsiks 90-ndate aastate algul valitsenud majanduskriisi ajal. 1892.—1894. aastal oli Soomes suur tööpuudus. Puhkesid esimesed tööliste rahutused. 1894. aasta jaanuaris ähvardas Helsingis 300 töötut «häraste klassile dünaamiiti alla panna».³⁵ Näljased töölised murdsid sisse kauplustesse.³⁶

Majanduskriisil oli töölisliikumise seisukohalt suur tähtsus. Seni olid töölisliikumises osalenud peamiselt tööstus- ja käsitöölised. Kriisiaastail liitusid sellega ka teiste alade töölised. Töölisliikumise baas laienes.

Töölisliikumisele uue suuna andjaks sai doktor N. R. af Ursin, kes oli õppinud Helsingi ülikoolis ja viibinud aastail 1879—1881 ja 1883—1884 välismaal, peamiselt Saksamaal, kus uuris töölisliikumise probleeme ja tutvus K. Marxi töödega.³⁷ Saabunud tagasi kodumaale, sekkus ta aktiivselt töölisliikumisse.

Töölisühingute senise tegevuse vastu tekkis 1890-ndate aastate algupoolel opositsioon. Selle juhtkonda kuulusid hilisemad töölispartei juhtivad tegelased N. R. af Ursin, E. Salin, K. Koskinen, A. Järvenpää, V. Virta, A. Mäkelä ja T. Tainio. Radikaalsete, opositsiooniliste mõtete avaldamiskohaks traditsioonilist kodanluse ja tööliste koostööd agiteerivate seisukohade vastu töölisliikumises, samuti töölisühingute I. kongressil 1893. aastal vastuvõetud rahuliku ja mõõduka töölisühingute programmi vastu, said neile Helsingi töölisühingu ajalehe «Työmies-Arbetaren» veerud.³⁸

Iseseisva töölisliikumise pooldajad Helsingis olid koondunud töölisajalehe «Työmies» ümber, mis Vilho Virta algatusel oli asutatud 1895. aastal.³⁹ Nende suund pääses võidule ka teistes tööstuskeskustes, nagu Turus, Tampere, Viiburis, Oulus, Kotkas ja Poris.

Üldiselt oli ajavahemik alates 1883. aastast, mida loetakse töölisliikumise alguseks Soomes, kuni 1899. aastani, kui Soomes asutati tööliklassi partei, poliitiliste arusaamade poolest ebamäärane. Võitlus piirdus neil aastail majanduslike nõudmistega, poliitilised eesmärgid polnud veel selged. Kuid peagi jõudis tööliklass majanduslike ja valimisreformi nõudmistega kaudu poliitilisele võitlusele ning oma partei asutamisele. Eriti tähelepanuväärsed selle poolest olid selle perioodi kaks viimast aastat.

Tööliklassi ülemaalse partei asutamise küsimus oli üles kerkinud juba 1896. aastal töölisühingute 2. kongressil, kuid kodanlaste vastuseisu tõttu, kes olid töölisühingute juhtkonnas ülekaalus, ei õnnestunud seda tookord isegi päevakorda võtta.⁴⁰ Paar aastat hiljem, 1898. aasta oktoobris, tõsteti see küsimus seoses seisusliku Maapäeva valimisega uuesti üles. Poliitilise võitluse teljeks oli juba pikemat aega olnud hääleõiguse nõudmine töölistele. Soomes oli pikki aastaid tegutsenud nüüd juba oma aja äraelanud nelja seisuse esindajatest koosnev Maapäev,⁴¹ kelle valimisest töölised ja maakehvistu kõrge varandusliku tsensuse ja astmelise hääletamissüsteemi tõttu ei saanud osa võtta.

³² N. R. af Ursin, Suomen työväenliike, lk. 16; Y. Laine, Suomen poliittisen työväenliikkeen historia, I, lk. 92.

³³ N. R. af Ursin, Suomen työväenliike, lk. 16.

³⁴ Y. Laine, Suomen poliittisen työväenliikkeen historia, I, lk. 34.

³⁵ J. Schoultz, Bidrag till belysande..., lk. 83.

³⁶ VA, K.H. Wiikin kokoelma, nim. 602 : 147, s.-ü. 29, kd. 4, l. 7.

³⁷ H. Soikkänen, Sosialismin tulo Suomeen, lk. 45.

³⁸ Sosialidemokraattinen puolue 25 vuotta, lk. 10.

³⁹ J. Schoultz, Bidrag till belysande..., lk. 115.

⁴⁰ VA, K.H. Wiikin kokoelma, nim. 602 : 147, s.-ü. 29, kd. 4, l. 8.

⁴¹ Vt. R. Palmgren, Suuri linja. Helsinki, 1948, lk. 189.

Töölisühingute kongressidel oli arutatud üldise, võrdse ja otsese hääleõiguse küsimust, kuid kodanluse vastuseisu tõttu ei nihkunud asi paigast. 2. detsembril 1898 peetud Helsingi töölisühingu koosolekul otsustati seepärast asutada kohalik töölispartei, kes Maapäeva valimistel kavatses üles seada oma kandidaadid.⁴² Seda otsust toetasid ka Helsingi Päevatöölise Uhing ja paljud ametiühingud.

Kodanlikes ajalehtedes («Hufvudstadsbladet», «Päivälehti») puhkes suur hädakisa. Kurjustati: «Ei saa inestamata jätta sellise kergemeelse seisukoha üle, mis ajalehe «Työmies» toimetaja ja talle lähedal seisvad isikud on omaks võtnud. See on nii arutu, et võib vaevalt uskuda, et üks soome mees võis selle välja mõelda.»⁴³

Helsingi töölisühingust lahkusid paljud kodanlased ja väikekodanlased eesotsas töölisühingute juhatuse esimehe J. V. Wrightiga.⁴⁴

Kohalikud töölisparteid asutati ka Tampere ja Turus. Midagi erilist nad korda saata ei suutnud, kuid juba nende asutamist ennast pidas N. R. af Ursin ülemaalse töölispartei loomise alguseks.⁴⁵ Oli veel vaja üksnes tõuget, et selle asutamine täie hoo võtaks. Selle tõuke andis 1899. aastal tsaari veebruarimanifest, mis muutis Soome Vene provintsiiks. Siitpeale võidi seadusi anda ilma Maapäeva nõusolekuta, kui need käisid üldriiklike vajaduste kohta või olid seoses impeeriumi seadusandlusega.⁴⁶ V. I. Lenin ütleb selle kohta: «See oli kisendav konstitutsiooni rikkumine, tõeline rüüripööre, sest iga seaduse kohta võidakse ju öelda, et ta puutub üldriiklikesse vajadustesse!»⁴⁷

Puhkes õigustatud meelepahatorm. Kodanlus apelleeris töölisklassile, kui ta hakkas tsaarivalitsuse jaoks koostatavale aadressile allkirju koguma. Kutsuti kokku koosolek ja moodustati komisjon, kuid töölisklassi esindajaid sinna ei kutsutud. M. Kurikka kirjutas allkirjade kogumise kohta ajalehes «Työmies» artikli «Laevaõnnetus tulemas»,⁴⁸ kus ta kutsus töölisi üles allkirju mitte andma, kuni neid ei kohelda võrdselt. Artikkel põhjustas «isamaalaste» hulgas hirmsa kisa. Kurikka tunnustati äraandjaks, Bobrikovi palgatud tööriistaks, ja tema vastu hakati suurt isiklikku vaenu pidama, mis aga varsti muudeti boikotiks ajalehe vastu, kellele enam paberit ega elektrijõudu ei antud,» kirjutas Y. Sirola.⁴⁹

Tüli tekitas tööliste hulgas elevust. Suurtes keskustes asuvad töölisühingud olid Kurikka poolt, väikelinnades, kus töölisühingutes püsis veel kodanluse mõju, olid Kurikka pooldajad esialgu vähemuses. Kui 1899. aastal valiti töölisühingute esindajaid Turus toimuvale töölisühingute kongressile, saatis enamik töölisühinguid sinna need, kes pooldasid iseseisva töölispartei asutamist.

Allkirjade kogumisega seoses olevate sündmuste käik näitab, et kodanluse mäng tööliste isamaalusel ei andnud enam tulemusi. Olukorra suurepärase käsituse proletariaadi seisukohalt annab J. Schoultz, kes märgib, et töölistel ei saa isamaa-armastust tekkida nii kaua, kui kõigil ühiskonnaliikmetel ei ole võrdseid õigusi. Need, kellel on ainult kohustused, ei tunne muret isamaa pärast, sest nad näevad, et nende olukord ei muutu sellest ei halvemaks ega paremaks. «Töölistele on üksipuha, kas neid rõhutakse soome või vene moodi,»⁵⁰ väitis ta. Töölisliikumise tegelane M. Hälleberg kirjutas ajalehes «Työmies» tööliste nimel, et kui soome töölised ei ole isamaalased, siis ei ole viga töölises, vaid selles, et «isamaa on meile võõrasema».⁵¹ Esimest korda ei läinud kodanlusel korda töölisi rahvusele apelleerides oma tiiva alla koguda. Lõhe muutus aina sügavamaks.

Iseseisva töölispartei loomine Soomes jõudis lõppstaadiumi 17.—20. juulini 1899 pee-

⁴² J. Schoultz, Bidrag till belysande..., lk. 125.

⁴³ Sealsamas, lk. 124, 125.

⁴⁴ KA, Y. Sirola, Suomen työväenliikkeen historia, s.-ü. 92, l. 4.

⁴⁵ N. R. af Ursin, Suomen työväenliike, lk. 24.

⁴⁶ V. I. Lenin, Soome rahva protest. Teosed, 5. kd., lk. 275.

⁴⁷ Sealsamas.

⁴⁸ «Työmies» maaliskuun 3 p:nä 1899.

⁴⁹ Y. Sirola, Soome tööliste partei tekkimise lugu. Rmt.: M. Martna, Soome, lk. 116.

⁵⁰ J. Schoultz, Bidrag till belysande..., lk. 133.

⁵¹ «Työmies» maaliskuun 7 p:nä 1900.

tud töölisühingute 3. kongressil Turus,⁵² millest võttis osa 34 töölisühingut, kelledest 24 asusid linnades, 10 maal.⁵³ Kongressile saabunute sotsiaalne koosseis oli tunduvalt muutunud: varasematel töölisühingute kongressidel olid töölised ja käsitöölised olnud vähe- muses, nüüd moodustasid nad enamuse.⁵⁴

Keskseks küsimuseks kongressil oli töölispartei asutamine, mis äratas suurt tähele- panu tööraha hulgas kogu Soomes. Üks osa saadikuid, peamiselt väikelinnadest ja maalt, kus proletariaadi klassiteadlikkus oli madalam, oli iseseisva töölispartei asutamise vastu, arvates, et töölisklassi iseseisva partei loomine on töölisliikumisele hukatuseks.⁵⁵ Ilmselt oli samal arvamusel ka neid kongressile saatnud ühingute liikmeskonna enamik. Põhjen- damata oli saadik A. Useniuse kartus, et paljud töölisühingud jäävad parteist eemale: see oli ju asjale ainult kasuks, kui kõhklejad parteist eemale oleksid jäänud. Töölispartei asu- tamise vastu olid ka mõned noorsoomlased, töölisühingute volikogu⁵⁶ senised liikmed, kes kuulusid kodanlikust soome parteist eraldunud väikekodanliku intelligentsi hulka ning väljendasid kodanluse huve ja seisukohti. Varem olid nad end näidanud radikaalse- tena, kuid niipea kui asi läks tõsiseks ja töölised ähvardasid kodanluse mõju alt välja libiseda, muutusid nad mõõdukaiks. Opositsiooni liider noorsoomlane J. Lyly ütles küll, et ta ei olevat partei asutamise vastu, kuid tegelikult püüdis selle asutamist edasi lükata, väites, et partei programmi koostamine nõudvat aega.

Partei asutamise mõtet toetasid Helsingi, Turu, Tampere, Oulu, Viiburi, Kotka, Pori ja Vaasa töölisühingute esindajad.⁵⁷

Partei asutamise küsimus otsustati 55 poolthäälega, vastu oli vaid kolm häält.⁵⁸ Osa esindajaid teatas, et nad ei võta hääletamisest osa. Nende eemalejäämine parteist oli sel- gunud juba läbirääkimiste ajal.

Kuna Soome Töölisklassi Partei oli nüüd asutatud, siis otsustati endine töölisühingute volikogu Helsingis laiali saata. Partei nõukogu kohaks määrati nüüdsest peale Turu.⁵⁹

Järgmise päevakorra punkti all võeti vastu partei programm. Selle sissejuhatuses öeldi: «Soome töölisklassi partei asub ühiskonna arengu suhtes üldise töölisliikumise põhimõttele ja taotleb tööliste majanduslikku ja sotsiaalset vabastamist.»⁶⁰ Programmi täitmise põhieelduseks loeti Soome rahvusliku iseseisvuse kaitsmist ja säilitamist. A. Kol- lontai juhib tähelepanu sõnastuse teatud vastuolulisusele proletariaadi rahvusvahelise liikumise seisukohalt, kuid seletab seda Soome töötava rahva sooviga säilitada Soome konstitutsioonilised õigused, sest «kogu oma ebatäiuslikkusele vaatamata garanteeris konstitutsioon soomlastele partei tegevuseks teatud vabadused».⁶¹

Vastuvõetud programm koosnes 13 punktist, milles nõuti põhilisi kodanlik-demo- kraatlikke vabadusi ja tähtsamaid sotsiaalseid reforme, nagu üldist, otsest ja võrdset hääleõigust nii meestele kui ka naistele alates 21. eluaastast, täielikku koosolekute, ühin- gute, trüki- ja sõnavabadust, 8-tunnist tööpäeva, üldist koolikohustust, meeste ja naiste võrdõiguslikkust, progressiivset tulumaksu, kaudsete maksude kaotamist, töökaitseaduste täiustamist, tasuta arstiabi ning maatute ja torparite olukorra parandamist.⁶²

Nagu näeme, oli programm küllaltki tagasihoidlik. Temas fikseeritu oli vaid töölisühingutes ja nende kongressidel arutatu jätkuks ja kokkuvõtteks. Eeskujuna oli kasutatud Saksa Sotsiaaldemokraatliku Partei 1891. aasta kongressil vastuvõetud prog-

⁵² Sosialidemokraattinen puolue 25 vuotta, lk. 20.

⁵³ Y. S i r o l a, Soome tööliste partei tekkimise lugu. Rmt.: M. Martna, Soome, lk. 117.

⁵⁴ J. S c h o u l t z, Bidrag till belysande..., lk. 69.

⁵⁵ Sosialidemokraattinen puolue 25 vuotta, lk. 22.

⁵⁶ Töölisühingute volikogu oli loodud töölisühingute I kongressil 1893. a. ja tema ülesandeks oli suunata ja koordineerida töölisühingute tegevust.

⁵⁷ Sosialidemokraattinen puolue 25 vuotta, lk. 20.

⁵⁸ Sealsamas, lk. 22.

⁵⁹ Sealsamas.

⁶⁰ Sealsamas.

⁶¹ A. K o l l o n t a i, Финляндия и социализм, lk. 14.

⁶² Sosialidemokraattinen puolue 25 vuotta, lk. 24.

rammi üldosa, sissejuhatastest oli võetud ainult esimene lause.⁶³ Soome Töölispartei programmi tagasihoidlikud nõudmised olid suurel määral tingitud sellest, et Soome töölisklass ise oli alles kujunemisejärgus. Sellele vaatamata oli temas juba jõudnud tekkida väikekodanlust ja töölisaristokraatiat. Töölisliikumise juhid Soomes olid töölisklassi seda osa juba märganud. E. Valpas nimetab töölisaristokraatiat Soomes tööliste koorekihiks, kes on ideoloogiliselt mõjustatud kodanluse poolt ning levitab oma laostavat mõju töölisklassile.⁶⁴

Lääne-Euroopas pead tõstnud revisionism ja reformism olid Skandinaaviamaade töölisliikumise tunginud 1888.—1890. aastal ning kandusid siit peagi Soome. Y. Laine osutab Lääne-Euroopa ja Skandinaaviamaade mõjude suurele rollile Soome poliitilises elus.⁶⁵ J. Schoultz kinnitab, et neil mõjudel oli XIX sajandi lõpul pöördeline tähtsus Soome poliitilisele ajaloole.⁶⁶

Saksa sotsiaaldemokraatia mõjud, nii positiivsed kui ka negatiivsed, tulid Soomes ilmsiks eriti seejärel, kui ajalehe «Työmies» toimetust 1899. aastal oli tellinud Saksa Sotsiaaldemokraatliku Partei häälekanaja «Vorwärts» ja K. Kautsky poolt väljaantava ajakirja «Die Neue Zeit».⁶⁷ Kautsky «Erfurti programm» tõlgiti soome keelde 1899. aastal,⁶⁸ esimese marksistliku väljaandena tõlgiti alles 1905. aasta lõpul soome keelde K. Marxi ja Fr. Engelsi «Kommunistliku Partei manifest».⁶⁹ Marksistlik kirjandus hakkas Soomes levima alles pärast 1905. aastat. Palju tegi marksismi ideede levimiseks 1905. aasta lõpul asutatud «Sosialistinen Aikakauslehti».⁷⁰ Ajakirja ümber koondunud noortel sotsiaaldemokraatidel, nagu O. V. Kuusinenil, Y. Sirolal, S. Vuolijokil, ei olnud endilgi veel päris selget ettekujutust marksismist ning nad suhtusid Kautskysse kriitikata. Soome noored teoreetikud hindasid Kautskyt kui klassivõitluse pooldajat, kellest oli suur abi võitluses revisionismi vastu. Marxi ja Engelsi etteheitel Kautskyle tema pooliku ja kõikuva suhtumise pärast riigi ja revolutsiooni küsimustesse, eriti aga V. I. Lenini kriitika, mis tabas tema eitavat suhtumist proletariaadi diktatuurisse, ei jõudnud veel ajakirja lugejateni.⁷¹

Saksa ja Skandinaavia mõjud, mis töölisklassi püüdsid suunata reformistlikule teele, kokkuleppele liberaalse kodanlusega, domineerisid Soomes kuni 1905. aastani. Seda kinnitavad ka Soomes elanud ja võidelnud M. Svetšnikov ja V. Smirnov, kes märgivad, et side Soome ja Vene sotsiaaldemokraatide vahel oli kuni 1905. aastani nõrk.⁷² Sidemed ja läbikäimine mõlema maa sotsiaaldemokraatide vahel aktiveerusid alles seoses 1905. aasta revolutsiooniga.

Soome vahetuks mõjutajaks oli eelkõige Rootsi, sest osa Soome elanikkonnast moodustasid rootslased, kes tavaliselt olid vastuvõtlikud igasugustele Rootsi mõjudele. Nende hulgas oli ka töölisliikumise juhtivaid tegelasi.

1889. aastal asutatud Rootsi Sotsiaaldemokraatliku Partei juhtimise olid algusest peale enda kätte haaranud parempoolsed reformistid eesotsas H. Brantinguga, kes pooldas koostööd liberaalse kodanlusega. Brantingul oli suur mõju ja autoriteet ka Soome sotsiaaldemokraatide hulgas. Soome ajalookirjanduses nimetatakse teda Soome töölispartei ristiisaks, kuna ta oli osa võtnud töölispartei asutamiskongressist.⁷³

⁶³ Vt. Saksan sosialidemokraattisen puolueen ohjelma. Rmt.: Y. Sirola, Suomen sosialidemokraattisen puolueen ohjelma, lk. 72.

⁶⁴ Suomen sosialidemokraattisen puolueen kolmannen (ylimääräisen) kokouksen pöytäkirja, lk. 106.

⁶⁵ Y. Laine, Suomen poliittisen työväenliikkeen historia, I, lk. 97.

⁶⁶ J. Schoultz, Bidrag till belysande. . . , lk. 95.

⁶⁷ Y. Laine, Suomen poliittisen työväenliikkeen historia, I, lk. 62.

⁶⁸ T. Lehen, Marxilaisuuden alkukylvöä Suomessa, Helsinki, 1971, lk. 40.

⁶⁹ Sealsamas, lk. 10.

⁷⁰ Sealsamas, lk. 7.

⁷¹ Sealsamas, lk. 46.

⁷² M. C. Свечников, Революция и гражданская война в Финляндии 1917—1918, lk. 4.

⁷³ O. Borg, Suomen puolueideologiat. Helsinki, 1964, lk. 62.

Enamik Soome töölisliikumise liidreid oli mitmeid kordi viibinud välismaal ja levitas Soomes sealt omandatud ebaselgeid, revolutsioonilisest marksismist võrutavaid arusaamasisid.

Välismaa negatiivsete mõjude kõrval raskendasid Soome töölisklassi võitlust ka sise-mised tegurid. Üks olulisemaid oli see, et töölisühingud olid varem tegutsenud kodanluse juhtimisel. Siit pärinevad mõjutused olid visad kaduma. Ka parteiga liitunud ühingu oli veel küllaltki kodanlikku elementi ja neist mõjustatud rühmitusi, kes endistest traditsioonidest kinni pidasid ja neid edasi kandisid. Üks selliseid oli Viiburi Töölisühing, kelle esimees J. Lyly oli küll loobunud oma kohast, kui ühing liitus parteiga, kuid jäi ühingu liikmeks ja püüdis ühingu kaudu mõjustada Töölispartei tegevust.

Sellega on kõigiti seletatav ka võitlus, mis Soome Töölisparteis tema algusest peale puhkes töölisklassi iseseisva liikumise pooldajate ja nende vahel, kes püüdsid seda allutada kodanluse juhtimisele. Võitlust kodanluse ideoloogia vastu raskendas ning puhtproletaarse klassiideoloogia kujunemist ähmastas seegi, et Töölispartei oli oma liikmeskonnalt kaunis amorfne. Temasse kuulus nii maakehvistu eri kihtidesse kuulujaid ja linna-proletaarlasid kui ka väikekodanlasi. Oma pitseri vajutasid sellele parteile XIX sajandi lõpul kapitalismi süvenemise tõttu maalt linna siirdunud, kellede hulgas oli nii proletaarlasid kui ka väikekodanlikku elementi.⁷⁴ Väikekodanlane aga on teatavasti ebakindel, ta kõigub kodanluse ja proletariaadi vahel ning on vastuvõtlik kodanluse ideoloogiale.

Soomes ei kujunenud omaette iseseisvaid väikekodanlike parteisid. XIX saj. lõpul oli siin vaid kaks, rahvuste järgi moodustatud kodanlikku parteid: Rootsi Rahvapartei, kuhu peale aristokraatide, mõisnike ja riigiametnike kuulusid ka finants- ja tööstuskodanlus ning rootsi rahvusest väikekodanlikud kihid, eelkõige talurahva ja kalurite hulgas, ja Suometaarlaste ehk Soome Partei, kes esindas rahvuslikku kodanlust, vaimulik-konda, jõukat talupoegkonda ja intelligentsi. Viimasesse oli koondunud ka soome rahvuslik väikekodanlus. XIX sajandi lõpul eraldusid Soome Parteist väikekodanlik liberaalne intelligents ja osa kodanlastest, kes ei olnud rahul selle partei konservatiivse poliitikaga, ning moodustasid Noorsoomlaste Partei. Populaarsuse saavutamiseks tööliste hulgas astusid nad välja tööliste ja külakehvistu olukorra parandamise nõuetega.

Noorel Töölisparteil oligi raskusi peamiselt noorsoomlastest väikekodanlike intelligentidega, kes töölisühingute liikmetena automaatselt kuulusid töölisparteis.⁷⁵ V. I. Lenin õpetab, et parteid ei tohi klassiga segi ajada, sest ta luuakse töölisklassi parimatest esindajatest, kes on kõige teadlikumad, organiseeritumad ja ennastsalgavamad. Ja hoiatab selle eest, mis parteist siis saaks, kui ta hakkaks oma ridadesse võtma kõiki, kes vaid soovivad.⁷⁶ Soome Töölispartei aga eksis just selles.

Kõik need momendid, millel peatusime, andsid Soome töölisliikumisele ja seda juhiva Töölispartei tegevusele oma varjundi. Neist tulenevalt tekkisid parteis lahkarvamused ja võitlus, rühmitused ja kallakud.

Juba Soome Töölispartei 2. kongressil, mis toimus 17.—20. juulini 1901 Viiburis⁷⁷ ja kus oli esindatud 26 parteisse kuuluvat ühingut 60 saadikuga, löid lahkarvamused välja mitmetes olulistes küsimustes. Ühel nõul ei olnud isegi partei nimetuse muutmise küsimuses. E. Salin pidas hädavajalikuks, et Soome Töölispartei võtaks nimetuseks Sotsiaaldemokraatlik Partei, et kindlaks määrata oma suhtumine sotsialismisse.⁷⁸ Osa kongressi saadikuid eesotsas Tampere Päevatöölise Ühingu saadiku J. V. Hellbergiga aga pidas nime muutmist varajaseks, kuna pole vastavasisulist programmi, teised kartsid, et uus nimetus tekitab mõnedes töölisühingutes rahulolematust.

⁷⁴ VA, E. Gyllingin kokoelma, nim. I, s.-ü. I, l. 1—2.

⁷⁵ Soome Töölispartei ei koosnenud üksik-, vaid, kollektiivsetest liikmetest, kelleks olid töölisühingud.

⁷⁶ V. I. Lenin, Üks samm edasi, kaks sammu tagasi. Teosed, 7. kd., lk. 237—338.

⁷⁷ Ensimmäinen Suomen työväen puoluekokouksen pöytäkirja, lk. 3; Sosialidemokraattinen puolue 25 vuotta, lk. 28.

⁷⁸ Ensimmäinen Suomen työväen puoluekokouksen pöytäkirja, lk. 152, 158.

Koos nimetuse muutmisega arutati ka partei programmi sissejuhatust. Osa saadikuid pidas vajalikuks sellesse võtta ka klassivõitluse printsiipi. Nii partei nime muutmise kui ka programmi laiendamise ettepanek lükati tagasi: poolt anti 18, vastu 21 häält.⁷⁹

Väga tähtsaks küsimuseks Viiburi kongressil oli töölisklassi võitlustaktika kindlaksmääramine. Mõnede vastuseisule vaatamata otsustati A. Mäkelä ettepanekul hakata klassivõitluse taktikalise vahendina kasutama kogu maad haaravat üldstreiki.⁸⁰ See oli märkimist vääriv edusamm.

Soome Töölispartei ideoloogilist taset kajastas ka töölispartei teistesse parteidesse suhtumise arutamine. Saadik A. Nieminen, kes kuulus partei nõukogusse, asus seisukohal, et töölisklassi partei programmi saab kõige paremini teostada, kui töölisklass tegutseb iseseisvalt.⁸¹ Seda nõudsid ka soome töölisliikumise juhid N. R. af Ursin, T. Tainio, E. Salin, K. Koskinen ja paljud teised. Kuid juhtivate tegelaste hulgas oli neidki, kes pooldasid järjekindlat koostööd kodanusega. Üks niisuguseid oli partei nõukogusse kuuluv K. F. Hellstén. Oma sõnavõtus rõhutas ta, et jõukate klassis on palju neid, kes töölisliikumisest midagi ei tea, ja et see sõnagi kõlab nende kõrvus sõimusõnana. Kui neile aga seletada programmi põhimõtteid, siis võiks nii mõnelgi neist kujuneda uus vaatenurk.⁸²

Samas suunas kõneles ka R. Drockila, kes samuti kuulus partei nõukogusse. Temagi uskus, et paremaid tulemusi võib saavutada koos kodanusega. Välismaagi töölisparteid olevat sellise taktikaga saavutanud häid tulemusi.⁸³ Tema arvates võis töölispartei iseseisvalt tegutseda alles siis, kui ta oli tugevaks muutunud. Täpselt samuti arvas parempoolse sotsiaaldemokraatia liider H. Branting Rootsisis. Näeme, et Soome Töölispartei juhtide hulgas oli kujunemas Lääne-Euroopa ja Skandinaaviamaade sotsiaaldemokraatlikele parteidele iseloomulik parempoolne kallak. Kongressi enamik ühines siiski A. Niemineni ja E. Saliniga, kes nõudsid, et töölispartei tegutsegu iseseisvalt, ja rõhutasid: «Oleme vaid meie ja meie vastased. Ja vastastega ei ole meil midagi ühist.»⁸⁴

Ehkki töölisklassi partei iseseisva suuna pooldajad olid kongressil enamuses, kaldusid nad kodanusega koostööd pooldajate survele siiski kompromissile. Vastuvõetud otsuses on see punkt sõnastatud järgmiselt: «Töölisparteil tuleb tegutseda partei programmi alusel, neis olukordades aga, kus partei programmi riivamata saab ühineda teiste parteidega koostööks, võib seda teha.»⁸⁵ Soomes võis sel ajal kõne alla tulla koostöö vaid kodanlike parteidega, sest teisi seal töölispartei kõrval ei olnud. Osa töölisklassi iseseisva suuna pooldajaid eesotsas A. Mäkeläga olid veendunud, «et niisuguseid olukordi ei ole, kus partei programmi rikkumata võiks alustada koostööd nende parteidega.»⁸⁶

Ajavahemikul Viiburi kongressist (1901) kuni Forssa kongressini (1903) tegi töölisliikumine Soomes märgatavaid edusamme. Kapitalismi areng ja tööliste olukorra halvenemine tõstis töölisklassi puudutavad küsimused päevakorrale täies teravuses. Eriti halvenes töölisklassi olukord aastail 1900—1902. Torparitegi olukord oli väga ebakindel, sest maata talurahva arv aina suurenes. See muutis nad vastuvõtlikuks töölisliikumise ideedele. Töölisliikumine oli muutumas massiliikumiseks.

Samal ajal tugevnes Bobrikovi režiimi surve. 1899. aasta märtsis väljaantud manifestile järgnes 1901. aastal sõjaväekohustuse määrus, millega kaotati Soome rahvuslikud väeosad ja soomlased määrati aega teenima Vene väeosadesse.⁸⁷ 1900. aasta 2. juuni seadus nõudis, et tööliste koosolekute pidamiseks tuli hankida ametlik luba. Töölisajakirjandust hakati tsenseerima. Töölisühingute asutamist piirati sellega, et nende põhi-

⁷⁹ Sealsamas, lk. 155.

⁸⁰ Sealsamas, lk. 38.

⁸¹ Sealsamas, lk. 16.

⁸² Sealsamas, lk. 14.

⁸³ Sealsamas, lk. 17.

⁸⁴ Sealsamas, lk. 23.

⁸⁵ Sealsamas, lk. 117.

⁸⁶ Sealsamas, lk. 118.

⁸⁷ «Искра», 20 ноября 1901.

kirju lihtsalt ei kinnitatud. VSDTP häälekandja «Искра» veergudel kommenteeriti sündmusi Soomes pikalt ja hukkamõistvalt kui isevalitsuse surve tugevnemise akte.⁸⁸

Eeltööd Soome Töölispartei 3. kongressi kokkukutsumiseks toimusid Bobrikovi režiimi tugevnemise olukorras. Kongressil pidi kinnitamisele tulema partei uus programm,⁸⁹ mille projekt oli valminud 1903. aasta alguseks ja enne parteisse kuuluvatele töölisühingutele tutvumiseks saatmist läbi arutatud partei nõukogus. Projekti arutlusel partei nõukogus tekkis diskussioon tema sissejuhatavas osas leiduvate põhimõteteliste küsimuste sõnastuse ümber. Tamperest pärit saadik A. Nieminen, kes Viiburi kongressil oli silma pölnud õigete seisukohtadega taktika küsimustes, nõudis, et poliitilise võimu haaramist käsitlevat lauset muudetakse ning sellesse võetakse täiendus «seaduslikud vahendid».⁹⁰ Seda siiski ei tehtud. Diskussioon aga näitas, et ühe osa sotsiaaldemokraatide püüe loobuda revolutsioonilistest vahenditest ja kasutada üksnes seaduslikke, oli küllaltki tugev. Vaieldi ka selle vastu, et partei peab seisma proletariaadi klassihuvide seisukohal ning tegutsema kodanlike parteide vastu, kui need kasutavad töölisklassi oma huvides.⁹¹ Partei nõukogusse kuuluv R. Drockila nõudis selle mõtte kõrvaldamist programmist. Sellegi nõudmise lükkas partei nõukogu tagasi.

Soome Töölispartei 3. kongress toimus Forssas 17.—20. augustini 1903.⁹² Sel ajal kuulus parteisse 59 ühingut 13 000 liikmega. Kongressil oli esindatud 44 töölisühingut, kes kokku olid kohale saatnud ligi 100 saadikut.⁹³ Päevakorras oli 16 punkti, nagu näit. kooperatsioon, vanaduskindlustus, tööõnnetused, maatute olukorra parandamine, ametiühingud, agitatsioon ja hääleõigus. Viimase punktina oli ette nähtud partei programmi vastuvõtmine. Pärast uue programmi vastuvõtmist pidi partei uueks nimetuseks saama Soome Sotsiaaldemokraatlik Partei.

Kongressile esitatud programmi projekt oli suur samm edasi, võrreldes 1899. aastal vastuvõetud programmiga. Peale sissejuhatuse sisaldas see 11 üldist laadi, 11 töökaitset, 15 omavalitsust ja 11 põllumajandust käsitlevat punkti.⁹⁴ Programmi sissejuhatuse oli eelmise omast pikem ja põhjalikum ning algas sõnadega: «Soome Sotsiaaldemokraatlik Partei püüab samuti kui teiste maade sotsiaaldemokraatlikud parteid vabastada kogu rahvast majanduslikust sõltuvusest, riiklikust poliitilisest ja vaimsest eestkostest.»⁹⁵ Edasi selgitati selles tööliste ekspluaterimise põhjusi ja selle tagajärgi, tootmisvahendite eromanduse likvideerimise vältimatust, rõhutati tööliste organiseeritud klassivõitluse vajadust ning seda, et «töölisklassi vabastamise vahendiks on poliitilise võimu haaramine».⁹⁶ Võimu ülevõtmise viis aga oli sõnastatud väga ebamääraselt: «Selle programmi teostamiseks kasutab partei kõiki ostarbekohaseid ja rahva loomulikule õiglustundele vastavaid vahendeid.»⁹⁷ Proletariaadi diktatuuri kehtestamise nõue puudus.

Soome Sotsiaaldemokraatliku Partei programmi ebaselge sõnastus andis süvenevale revisionistlikule suunale võimaluse tõlgendada seda oma seisukohalt ning välistada võimu haaramist revolutsiooniliste vahenditega. Klassivõitluse pooldajad ei teinud sõnastusest erilist küsimust, olles arvamusel, et olemasolev annab võimaluse kasutada nii revolutsioonilisi kui ka mitterevolutsioonilisi vahendeid.

Proletariaadi diktatuuri kehtestamise nõude programmi mittevõtmist seletab M. Vlasova oma uurimuses «Soome proletariaat esimese vene revolutsiooni aastail (1905—1907)»

⁸⁸ «Искра», декабрь 1900; «Искра», 20 ноября 1901; «Искра», 1 июля 1902.

⁸⁹ Eelmine kongress oli partei uue programmi projekti koostamise teinud ülesandeks J. Karile.

⁹⁰ H. S o i k k a n e n, Sosialismin tulo Suomeen, lk. 87.

⁹¹ Y. S i r o l a, Suomen sosialidemokraattisen puolueen ohjelma, lk. 3.

⁹² Toisen Suomen työväen puoluekokouksen pöytäkirja, lk. 3.

⁹³ A. H y v ö n e n, Vanhan työväenpuolueen historia. Helsinki, 1959, lk. 62.

⁹⁴ Toisen Suomen työväen puoluekokouksen pöytäkirja, lk. 182—187.

⁹⁵ Y. S i r o l a, Suomen sosialidemokraattisen puolueen ohjelma, lk. 9.

⁹⁶ Sealsamas, lk. 10.

⁹⁷ Sealsamas.

sellega, et kardeti Bobrikovi režiimi rangust.⁹⁸ See on kahtlemata õige, kuid ei olnud siiski määrav põhjus. Seda nõuet ei võetud sisse ka pärast 1905. aastat, kui poliitiline olukord oli selleks palju soodsam, ega hiljemgi. Selle punkti niisuguses sõnastuses programmi võtmine on seletatav järeleandmisega tugevnevale parempoolsele suunale Soome Sotsiaaldemokraatlikus Parteis. Mõjutused selliseks sõnastuseks pärinesid ka Lääne-Euroopast ja Skandinaaviast, kus sotsiaaldemokraatlikes parteides avaldus üha selgemini oportunism ja need parteid ei valmistanud ei partei kaadrit ega tööliskultuuri revolutsiooniks. Lääne-Euroopa ja Rootsi sotsiaaldemokraatlike parteide programmid aga olid Soome Sotsiaaldemokraatliku Partei programmi koostamisel otsesteks eeskujudeks.

Juba 1891. aastal Erfurdis vastuvõetud Saksa Sotsiaaldemokraatliku Partei programmis oli tehtud järeleandmisi parempoolsele sotsiaaldemokraatiale ja välja jäetud proletariaadi diktatuuri kehtestamise nõue. See programm oli eeskujuks olnud juba Soome Töölispartei esimesele programmile. Ka uues, 1903. aastal vastuvõetud programmis oli, nagu tabavalt märgib O. Borg oma raamatus «Soome parteiideoloogiad», Erfurdi programmist laenatu vaid kohandatud Soome oludele.⁹⁹

Soome Sotsiaaldemokraatliku Partei programmi eeskujuks oli olnud ka 30. detsembrist 1888 kuni 1. jaanuarini 1889 Haynfeldis toimunud Austria Sotsiaaldemokraatliku Partei kongressil vastuvõetud programm.¹⁰⁰ Erilist tähelepanu väärib selle programmi sissejuhatuses lause: «Sotsiaaldemokraatlik Partei Austrias kasutab selle (programmi — A.H.) teostamiseks kõiki otstarbekohaseid ja rahva loomulikule õiglustundele vastavaid vahendeid.»¹⁰¹ See meenutab peaaegu sõna-sõnalt vastavat kohta Soome Sotsiaaldemokraatliku Partei programmis ja räägib sellest, et viimane on otsene laen esimesest.

Lähemat vaatlust vajab ka Rootsi sotsiaaldemokraatliku partei programmi koostamine ja kujunemine ning tema mõjud Soomele. See programm kujunes mitmes järgus. Enne Sotsiaaldemokraatliku Partei asutamist oli Rootsis Sotsiaaldemokraatlik Liit, kes oli omaks võtnud Gotha programmi seisukohad, mida rakendati Põhja-Rootsi organisatsioonides. Marksistlikku tüüpi programm, mis koosnes miinimum- ja maksimumprogrammist ning oli tolle aja kohta kõige eesrindlikumaid maailmas, võeti vastu Lõuna-Rootsi tööliste kongressil.¹⁰² A. Danielson, selle programmi autor, aga oli Rootsi Sotsiaaldemokraatliku Partei asutamise kongressi ajal vanglas. Hjalmar Branting, kellest hiljem sai Rootsi parempoolse sotsiaaldemokraatia liider, hoolitses asutamiskongressil selle eest, et sotsialismiprintsiibid kahanesid «väikesteks armsateks reformideks», nagu märkis A. Danielson.¹⁰³

H. Brantingi ettepanekul sai võimuhaaramise küsimus järgmise sõnastuse: «Partei kasutab tööliklassi organiseerimisel ja poliitilise võimu haaramisel ainult niisuguseid vahendeid, mis on kooskõlas rahva loomuliku õiglustundega» (minu sõnenduses — A.H.).¹⁰⁴ Vägivaldsed pöörded ilma küllaldase toetuseta rahva poolt mõisteti hukka, samuti rahva stiihilise rahulolematuse avaldused vägivaldsel kujul.¹⁰⁵ Need sõnastused ei toeta enam mingeid mõtteid ei proletariaadi diktatuurist ega revolutsiooniliste vahendite kasutamisest võimule tulekuks.

Ka suhtumises kodanlikesse parteidesse võeti vastu H. Brantingi ettepanek, milles nõuti, et valimistel tuleb koos töötada liberaalse kodanluse parteiga. Seda oma ettepanekut põhjendas ta Rootsi majandusliku mahajäämusega, pidades kodanlusega koostööst loobumist enneaegseks. Meenutame, et seda seisukohta õigustas R. Drockila ka Viiburi kongressil.

⁹⁸ M. Н. Власова, Пролетариат Финляндии в годы первой русской революции (1905—1907), lk. 37.

⁹⁹ O. Borg, Suomen puolueideologiat, lk. 61.

¹⁰⁰ L. Brügge, Geschichte der österreichischen Sozialdemokratie, lk. 399.

¹⁰¹ Sealsamas, lk. 407.

¹⁰² К. Бекстрем, История шведского рабочего движения. М., 1961, lk. 204.

¹⁰³ Sealsamas, lk. 217.

¹⁰⁴ Sealsamas.

¹⁰⁵ Sealsamas.

Saksa, Rootsi, Austria ja Soome sotsiaaldemokraatlike parteide programmide võrdlemisel leiame, et Soome Sotsiaaldemokraatliku Partei omas on otsesid mahakirjutusi Austria Sotsiaaldemokraatliku Partei programmist. Kodanlike parteidega koostöötamise nõude sõnastus aga pärineb ilmselt Rootsi Sotsiaaldemokraatliku Partei programmist, sest teistes programmides teda sellisel kujul ei leidu. Ülejäänud osad pärinevad Saksa ja Austria Sotsiaaldemokraatlike parteide programmist.

V. I. Lenin märkis kõigiti põhjendatult, et sotsiaaldemokraatlik liikumine on kogu oma olemuselt rahvusvaheline, «kuid noorel maal alanud liikumine võib edukas olla ainult tingimisel, et ta rakendab teiste maade kogemusi. Seesuguseks rakendamiseks aga ei piisa lihtsalt tutvumisest nende kogemustega või lihtsalt viimase ümberkirjutamisest. Selleks on hädavajalik oskus kriitiliselt suhtuda neisse kogemustesse ja neid iseseisvalt järele proovida.»¹⁰⁶

Eelöeldut rakendati Venemaal, kus V. I. Lenin võitles ülevenemaalise töölispartei loomise eest, kritiseerides samal ajal rahvusvahelises töölisliikumises esinevaid puudusi. «Kaasaegses rahvusvahelises sotsiaaldemokraatias on tekkinud kaks suunda,»¹⁰⁷ märkis V. I. Lenin. Uus, nn. kriitiline suund tahtis, et «sotsiaaldemokraatia peab muutuma sotsiaalse revolutsiooni parteist sotsiaalsete reformide demokraatlikuks parteiks... Oma sisult ei ole sel suunal tulnud areneda ega kujuneda: see kanti kodanlikust kirjandusest otseselt üle sotsialistlikku.»¹⁰⁸ Teisal ütleb ta: «Kaasaegse rahvusvahelise oportunisti ühesugune sotsiaalpoliitiline sisu avaldub neis või teistes erikujudes rahvuslike iseärasuste kohaselt.»¹⁰⁹

Ökonomism oli sel perioodil Venemaa rahvusvahelise oportunisti erikujuks. Selle tekkimise Venemaal tingisid samad põhjused, mis olid oportunisti esile kutsunud kõigis teisteski kapitalistlikes maades, nimelt kodanluse mõju tungimine töölisliikumisse ja töölisklassi ebaühtlane koosseis.

Aastal 1903, kui toimus Soome Töölispartei 3. kongress, kui laienes rahvusvaheline oportunist ja oli käimas võitlus vene ökonomistide vastu, toimus Londonis Venemaa Sotsiaaldemokraatliku Töölispartei 2. kongress, kes võttis vastu partei programmi, mis oli ainuke revolutsiooniline programm maailmas. Selles oli peaülesandena ette nähtud proletariaadi diktatuuri kehtestamine, s. o. niisuguse poliitilise võimu kättevõitmine, mis proletariaadil võimaldab maha suruda eksploateerijate igasuguse vastupanu.

Soome Sotsiaaldemokraatliku Partei organisatsioonilise ja ideoloogilise baasi nõrkusest tulenesid ka puudused taktikas ja ühtse taktika puudumine. Selle kahjulikkusest kirjutas E. Valpas ajalehe «Työmies» veergudel.¹¹⁰ Partei taktika küsimustele pühendatud teoses märkis ta: «Soomes ei ole tähtsamates asjades ühiselt tegutsevat töölisparteid, vaid üksnes omavahel lahkarvamuses olevad kohalikud rühmad.»¹¹¹

Eriti andis ühtse taktika puudumine ennast tunda seoses Maapäeva valimistega 1904. aastal. Vene isevalitsuse surve vastu võitlemisel oli Soomes välja kujunenud kaks taktikalit suunda, mis raskendas partei kui terviku tegevust. Lääne- ja Põhja-Soomes eesotsas Tamperega, kus tooni andis «Kansan Lehti» toimetaja Y. Mäkelin, pooldati tööliste ja kodanluse parteide ühist võitlust Vene isevalitsuse vastu. Lõuna- ja Ida-Soomes, tsentrumiga Helsingis ja eesotsas «Työmies» toimetaja E. Valpasega ei tunnustatud mingit koostööd kodanlusega. See suund taotles soome tööliste ja vene proletariaadi ühist võitlust vene isevalitsuse vastu.

Uhise taktika väljatöötamiseks valimistel toimus 23.—24. septembrini 1904 Helsingis Soome Sotsiaaldemokraatliku Partei kolmas, erakorraline kongress. Kodanlike parteidega koostööd pooldajad kutsusid üles valima koos kodanlike parteidega, põhjendades seda sellega, et sotsiaaldemokraadid jäävad sotsiaaldemokraatideks, olgu nad valitud

¹⁰⁶ V. I. Lenin, Mis teha? Teosed, 5. kd., lk. 331.

¹⁰⁷ Sealsamas, lk. 315.

¹⁰⁸ Sealsamas, lk. 316.

¹⁰⁹ Sealsamas, lk. 322.

¹¹⁰ «Työmies» helmikuun 5 p:nä 1904.

¹¹¹ E. Valpas, Mikä menettelytapa?, lk. 7.

mis tahes partei nimekirjas, peaasi, et õnnestuks oma esindajaid Maapäevale saata.¹¹² Saadikute sõnavõttud näitasid, et õigeks peeti valimisstreiki. Kuid vähemus ei jäänud rahule, eriti need, kes kuulusid partei nõukogusse. Lõpuks võeti vastu otsus — 55 häält poolt ja 15 vastu —, mille kohaselt võidi liituda selle parteiga, kes kiidab heaks üldise, võrdse ja otse valimisõiguse.¹¹³ Eeldati, et Soomes ei leidu kodanlikku parteid, kes selle heaks kiidaks ning seega tähendaks vastuvõetud otsus tegelikult valimisstreigi teele asumist.¹¹⁴ Kuna kongressi otsus valimistest osavõtu taktika kohta ei olnud sirgjooneline, rikuti seda otsust mitmel pool. Siin ei peetud silmas seda, et «taktikalised resolutsioonid võetakse partei kongressidel vastu selleks, et täpselt kindlaks määrata partei kui terviku poliitiline käitumine uute ülesannete suhtes või uue poliitilise olukorra tõttu».¹¹⁵

M. Svetšnikov iseloomustas Soome Sotsiaaldemokraatlikku Parteid ajavahemikul 1899—1905 kui väikekodanlikest tendentsidest läbiimbunut, kes ei läinud kaugemale demokraatlikest ümberkorraldustest ja pisireformidest.¹¹⁶ L. Letonmäki nimetab teda väikekodanlikuks reformide parteiks.¹¹⁷

1904. aastal, eriti 1905. aasta streigiliikumise ajal tulid töölisliikumisse noored (Y. Sirola, O. V. Kuusinen, E. Haapalainen, S. Alanne jt.), kes ei olnud rahul partei juhtkonna tegevusega ning selle eitava suhtumisega revolutsioonilisse liikumisse. Kodanlusega koostööd pooldava suuna, revisionistide ja igasuguse revolutsioonilise võitlustaktika vastaste kõrval muutus üha tugevamaks suund, kes pooldas iseseisvat klassivõitlust, radikaalset võitlustaktikat ja revolutsioonilisi vahendeid ega sallinud koostööd kodanlusega.

1905. aasta lõpul tutvusid soome sotsiaaldemokraadid ka VSDTP programmiga. Sama aasta revolutsiooniliste sündmuste taustal tunnetasid Soome revolutsioonilised sotsiaaldemokraadid täie selgusega, et nende partei programm on aegunud ja vananenud. 1906. aastal Oulus toimunud kongressil nõudsid nad juba kindlalt relvastatud ülestõusu rakedamist.

Kokku võttes võib öelda, et töölisliikumine Soomes tegi aastail 1883—1899 suuri edusamme; ta võitles end vabaks kodanluse juhtimise alt ja asutas Soome Töölispartei. Järgnevail aastail (1899—1903) saavutas see partei märkimisväärseid tulemusi. 1903. aastal nimetati ta ümber Soome Sotsiaaldemokraatlikuks Parteiks. Puudused selle partei tegevuses tulenesid töölisliikumise hilisest väljakujunemisest Soomes, ka ei esitanud need aastad parteile eriti suuri nõudmisi. 1905. aasta klassiheitluste ajal kerkisid Soome Sotsiaaldemokraatliku Partei ette uued nõudmised. Olulist osa etendasid selle partei kujunemises ka Lääne-Euroopa ja Skandinaaviamaade sotsiaaldemokraatlike parteide mõjud; oma programmi koostamisel joondus Soome Sotsiaaldemokraatlik Partei just nende järgi. Kõige otsustavamad osa Soome Sotsiaaldemokraatlikule Parteile ja kogu Soome töölisliikumisele aga etendas asjaolu, et sealne Sotsiaaldemokraatlik Partei ei kujunenud Venemaa Sotsiaaldemokraatliku Partei koostisosaks. Rahvuslikud sotsiaaldemokraatlikud organisatsioonid Venemaa ääremaaes tekkisid mõnel pool (Poola, Läti, Soome) enne uut tüüpi ülevenemaalise marksistliku partei loomist. Kuid Poola ja Läti rahvuslikud sotsiaaldemokraatlikud parteid liitusid VSDTP-ga 1906. aastal ühinemiskongressil Stokholmis, millest võttis osa ka Soome Sotsiaaldemokraatliku Partei esindaja, Soome Sotsiaaldemokraatlik Partei aga jäi omaette kogu oma rahvusliku piiratuse ja siseparteilise võitlusega.

Erinevalt Soomest seisid Eestis töölisringide asutamise eesotsas väljapaistvad töölisliikumise juhid, mistõttu siin vaevarikas protsess liberaalse kodanluse mõjudest vabane-

¹¹² VA, V. Tannerin kokoelma, nim. 602 : 137, s.-ü. 56, l. 28.

¹¹³ Suomen sosialidemokraattisen puolueen kolmannen (ylimääräisen) kokouksen pöytäkirja, lk. 126.

¹¹⁴ Sealsamas, lk. 134.

¹¹⁵ V. I. Lenin, Sotsiaaldemokraatia kaks taktikat demokraatlikus revolutsioonis. Teosed, 9. kd., lk. 8.

¹¹⁶ M. C. Свечников, Революция и гражданская война в Финляндии 1917—1918, lk. 10.

¹¹⁷ L. Letonmäki, Den finska socialdemokratia och revolution, lk. 11.

miseks kulges kergemal kujul kui Soomes. Eesti sotsiaaldemokraatlikud ringid kuulusid algusest peale VSDTP koosseisu.

Sidemed Soome ja Eesti tööliste vahel XIX saj. lõpul ja XX saj. algul seisnesid mitmesugustes Tallinnas ja Helsingis asuvate seltside vastastikustes külaskäikudes. Need kandsid enamasti kultuurilis-meelelahutuslikku iseloomu¹¹⁸ ega avaldanud olulist mõju töölisliikumise kujunemisele ei Soomes ega ka Eestis. Tihedam poliitiline kontakt Eesti ja Soome tööliste vahel tekkis 1905. aastal ja pärast 1905.—1907. aasta revolutsiooni, mil paljud Eesti revolutsionäärid pagesid Soome.

*Eesti NSV Teaduste Akadeemia
Ajaloos Instituut*

Toimetusse saabunud
15. VI 1972

¹¹⁸ RAKA, f. 2236, nim. 1, s.-ü. 2, l. 14, 68, 73.

A. ХЕЛЬБЕ

РАБОЧЕЕ ДВИЖЕНИЕ И СОЗДАНИЕ СОЦИАЛ-ДЕМОКРАТИЧЕСКОЙ ПАРТИИ В ФИНЛЯНДИИ В 1883—1905 ГГ.

Резюме

Из-за позднего развития промышленности рабочий класс Финляндии начал формироваться лишь к концу XIX — началу XX столетия (в 1885 г. было 29 800 рабочих, в 1906 г. — 107 828). Началом рабочего движения в Финляндии считается 1883 г., когда по инициативе и под руководством либеральной буржуазии появились первые рабочие союзы, задачей которых являлось предупреждение классовой борьбы, смягчение противоречий между рабочими и капиталистами. С развитием рабочего движения появилась оппозиция этим союзам, стремление высвободить рабочее движение из-под руководства буржуазии и создать самостоятельную партию рабочего класса.

Вопрос о создании такой партии обсуждался на II конгрессе рабочих союзов в 1896 г., но буржуазия решительно выступила против. Вновь вопрос встал в связи с выборами сословного сейма в 1898 г., в которых деревенская беднота и рабочие из-за высокого имущественного ценза не могли принять участия. Исходя из этих мотивов, в Гельсингфорсе на рабочем собрании в 1898 г. было принято решение о создании местной рабочей партии, которая могла бы выставить на выборы своих кандидатов. Помимо Гельсингфорса, местные рабочие партии были созданы также в Тампере и Туру. Создание местных рабочих партий стало первой ступенью организации всефинляндской рабочей партии.

Самостоятельная рабочая партия в Финляндии была создана в 1899 г. в Туру на III конгрессе рабочих союзов, где была принята и первая программа партии. На Турусском конгрессе партия еще не называлась социал-демократической. Умеренные элементы не согласились на изменение названия партии и на Выборгском конгрессе в 1901 г. За период с 1899 по 1903 г. рабочее движение в Финляндии достигло больших успехов. Оно стало массовым. В 1903 г. в Форсса состоялся III конгресс рабочей партии, на котором ее переименовали в социал-демократическую и была принята новая программа, которая стала шагом вперед по сравнению с принятой в 1889 г. Введение к новой программе было обширнее и основательнее. В нем отражались принципы классовой борьбы, требования ликвидации частной собственности на средства производства и освобождения рабочего класса путем захвата политической власти. Но пути захвата власти программа формулировала очень расплывчато, а именно — указывалось, что для претворения ее в жизнь партия применит все целесообразные и соответствующие естественному чувству народной справедливости меры. На деятельность и развитие молодой рабочей партии Финляндии оказывали влияние западноевропейские и скандинавские социал-демократические партии, не считавшие нужным подготовку партийных кадров и рабочих масс к революции. В этих партиях были распространены ревизионизм и реформизм и усиливался правый уклон, а в программах их отсутствовало требование диктатуры пролетариата. При составлении программы финской социал-демократической партии образцом послужили программы социал-демократических партий Австрии, Германии и Швеции, причем места встречается дословный перевод.

В итоге можно сказать, что рабочая партия Финляндии за короткий промежуток времени — с 1883 по 1905 гг. — достигла больших успехов. Однако из-за слабости организационной и идеологической базы в ее деятельности был целый ряд недостатков и прежде всего это касалось тактики партии, что привело часть социал-демократов к сотрудничеству с буржуазными партиями. Ошибки и недостатки объясняются отчасти поздним развитием рабочего класса Финляндии и мирным характером развития капитализма, а также тем, что социал-демократическая партия Финляндии не вошла в РСДРП как ее составная часть.

*Институт истории
Академии наук Эстонской ССР*

Поступила в редакцию
15/VI 1972

A. HELBE

DIE ARBEITERBEWEGUNG UND DIE GRÜNDUNG DER SOZIAL- DEMOKRATISCHEN PARTEI IN FINNLAND 1883—1905

Zusammenfassung

Bedingt durch die späte Entwicklung der Industrie Finnlands, begann die Arbeiterklasse sich dort erst Ende des 19. und Anfang des 20. Jh. zu formieren (1885 betrug die Zahl der Arbeiter 29 800, 1905 — 107 828). 1883 gilt als das Jahr, in dem auf Initiative und unter Leitung des liberalen Bürgertums mit der Gründung der ersten Arbeitervereine in Finnland begonnen wurde. Ihre Aufgabe bestand in der Vorbeugung der Klassenfeindschaft, in der Versöhnung der Arbeiter und Kapitalisten. Mit der Entwicklung der Arbeiterbewegung entstand eine Opposition gegen die Tätigkeit der Arbeitervereine, indem man bestrebt war, die Arbeiterbewegung von der bürgerlichen Leitung zu befreien und eine selbständige Partei der Arbeiterklasse zu gründen.

Die Frage der Gründung einer selbständigen Partei der Arbeiterklasse wurde auf der 2. Tagung der Arbeitervereine 1896. erörtert, doch war das Bürgertum kategorisch dagegen. Erneut wurde die Frage in Verbindung mit den Wahlen des Ständischen Landtags im Jahre 1898 erhoben, da infolge des hohen Vermögenszensus das ärmliche Bauerntum und die Arbeiter an den Wahlen nicht teilnehmen konnten. Aus diesen Motiven wurde auf der Arbeiterversammlung in Helsingfors 1898 beschlossen, eine örtliche Arbeiterpartei zu gründen, die zu den Wahlen ihre eigenen Kandidaten stellen könnte. Solche örtliche Arbeiterparteien wurden außer in Helsingfors auch in Tampere und in Turku gegründet. Die Gründung örtlicher Arbeiterparteien war die Vorstufe der Gründung einer allgemeinen Arbeiterpartei.

Die Gründung einer selbständigen Arbeiterpartei in Finnland vollzog sich auf der 3. Tagung der Arbeitervereine in Turku im Jahre 1899, wo auch das erste Programm der Partei angenommen wurde. Auf der Tagung in Turku trug die Partei noch nicht den Namen einer sozialdemokratischen Partei. Auch auf dem Parteitag in Viborg im Jahre 1901 waren die mäßigen Elemente mit der Änderung des Namens nicht einverstanden. Große Fortschritte machte die Arbeiterbewegung in Finnland in den Jahren 1899—1903. Die Arbeiterbewegung war zur Massenbewegung geworden.

Auf dem 3. Parteitag in Forssa im Jahre 1903 wurde die Partei zur Sozialdemokratischen Partei umgenannt und ein neues Programm der Partei wurde angenommen. Das neue Programm bedeutete einen großen Schritt vorwärts im Vergleich zu dem in 1899 angenommenen Programm. Die Einleitung zum neuen Programm war länger und ausführlicher. Sie enthielt die Grundsätze des Klassenkampfes, die Forderung der Abschaffung des Privateigentums der Produktionsmittel und die Befreiung der Arbeiterklasse durch die politische Machtergreifung.

Die Art der Machtergreifung war aber im Programm sehr verschwommen und undeutlich formuliert, nämlich: zur Realisierung dieses Programms bedient sich die Partei aller zweckmäßigen und dem natürlichen Gerechtigkeitsgefühl des Volkes entsprechenden Mittel. Die Wortfassung läßt erkennen, daß die Forderung der Diktatur des Proletariats im Programm fehlte. Die sozialdemokratischen Parteien der westeuropäischen und skandinavischen Länder, die sich weder um die Vorbereitung der Parteikader noch um die Vorbereitung der Arbeitermassen zur Revolution kümmerten, übten auf die Tätigkeit und auf die Entwicklung der jungen Arbeiterpartei Finnlands Einfluß aus. In diesen Parteien verbreiteten sich der Revisionismus, der Reformismus und die opportunistische Abweichung von der Parteilinie. In den Programmen dieser sozialdemokratischen Parteien war die Forderung der Diktatur des Proletariats fortgelassen worden. Beim Abfassen des Programms der sozialdemokratischen Partei Finnlands dienten die Programme Österreichs, Deutschlands und Schwedens als Vorbild, wobei man es stellenweise mit einer wörtlichen Übersetzung zu tun hat.

Zusammenfassend kann man sagen, daß die Arbeiterpartei Finnlands in der kurzen Zeitspanne von 1883—1905 große Fortschritte machte. Doch hatte die schwache organisatorische und ideologische Basis eine ganze Reihe Mängel und Fehler zur Folge. Besonders spürbar war die unzulängliche Parteitaktik, die das Zusammenarbeiten eines Teils der Sozialdemokraten mit den bürgerlichen Parteien verursachte. Die Gründe dieser Fehler ergaben sich größtenteils aus der späten Entwicklung der Arbeiterbewegung Finnlands und aus dem friedlichen Charakter der Entwicklungsperiode des Kapitalismus in Finnland. Eine entscheidende Rolle in der weiteren Arbeiterbewegung in Finnland spielte der Umstand, daß die Sozialdemokratische Partei Finnlands nicht ein Bestandteil der Sozialdemokratischen Arbeiterpartei Rußlands war.

*Institut für Geschichtsforschung
der Akademie der Wissenschaften der Estnischen SSR*

Eingegangen
am 15. Juni 1972